

บทที่ 2

ความเป็นมา แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการกำหนดค่าสินไหมทดแทน จากการกระทำความผิดฐานค้ำมนุษย์

กฎหมายลักษณะละเมิดมีวิวัฒนาการมาจากกฎหมายดั้งเดิมซึ่งมุ่งประสงค์ที่จะควบคุมการล้างแค้นเพื่อให้เป็นไปโดยถูกต้องตามจารีตประเพณี ต่อมากฎหมายลักษณะละเมิดได้เน้นหลักการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ส่งผลให้ผู้กระทำละเมิดเกิดความรับผิดชอบในทางละเมิดและมีหน้าที่ต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย อีกทั้งการกระทำบางอย่างที่อาจเป็นได้ทั้งความผิดทางอาญาและความผิดทางแพ่งหรือละเมิดด้วย

อย่างไรก็ตาม ค่าสินไหมทดแทนที่ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องได้แตกต่างกันตามลักษณะคดีและความเสียหายที่เกิดขึ้น และรูปแบบของการกำหนดชดเชยค่าสินไหมทดแทน ทั้งมีชดเชยค่าสินไหมทดแทนในรูปแบบที่มีการเปลี่ยนแปลงไป เช่น ค่าเสียหายเชิงลงโทษ ค่าเสียหายอันมิใช่ตัวเงิน จึงควรทำการศึกษาความเป็นมา ความหมาย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับละเมิด ความรับผิดชอบในทางละเมิด การกำหนดค่าสินไหมทดแทน และการใช้สิทธิเรียกร้องทางแพ่งอันเกิดมาจากมูลความรับผิดทางอาญา อีกทั้งหลักกฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้อง เพื่อทราบที่มา ความหมาย และแนวคิดของหลักเกณฑ์การเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีค้ำมนุษย์มีอย่างไร มีความแตกต่างและวิวัฒนาการอย่างไร เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักเกณฑ์และมาตรการที่เกี่ยวข้องในการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีค้ำมนุษย์ให้เหมาะสม

2.1 ความเป็นมา แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิด

ในยุคโบราณเมื่อมนุษย์รวมตัวกันเป็นสังคม หากมีการประทุษร้ายเกิดขึ้นในสังคม ผู้เสียหายอาจแก้แค้นผู้ที่ประทุษร้ายตนได้โดยลำพังในลักษณะที่เรียกว่า “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” แต่เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคมจึงมีความคิดเกี่ยวกับการรักษาความสงบภายในรัฐด้วยการกำหนดระเบียบและข้อกำหนดความประพฤติของประชาชนในรัฐโดยถือว่าการฝ่าฝืนข้อกำหนดเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะลงโทษ ทำให้เกิดการแบ่งแยกระหว่างการลงโทษทางอาญาต่อผู้กระทำผิด โดยรัฐเพื่อให้เกิดความสงบสุขและปราบปรามมิให้เกิดการกระทำนั้นอีก

ส่วนผู้เสียหายควรได้รับการชดเชยค่าเสียหายที่กำหนดให้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเนื่องจากการประทุษร้ายนั้นได้เป็นอีกส่วนหนึ่งเรียกว่า กฎหมายลักษณะละเมิด¹

นักกฎหมายและนักประวัติศาสตร์กฎหมายกล่าวว่า ละเมิดเป็นกฎหมายที่เกิดขึ้นก่อนกฎหมายลักษณะอื่นทั้งหมด² โดยละเมิด (Tort) ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 หมายถึง ล้วงเกินหรือฝ่าฝืนจารีตประเพณีหรือกฎหมายที่มีบัญญัติไว้ นั่นคือการจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิตามที่กำหนดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 และศาสตราจารย์ ดร.วาริ นาสกุล ได้ให้ความหมายการกระทำละเมิดว่า ละเมิด ได้แก่ การกระทำหรือเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ละเมิดเป็นบ่อเกิดแห่งหนึ่งอย่างหนึ่ง คือก่อนมีการละเมิดยังไม่มีหนี้เกิดขึ้น เมื่อมีการละเมิดแล้ว จึงมีหนี้เกิดขึ้น เป็นหนี้ที่เกิดโดยผลของกฎหมาย มิใช่โดยเจตนา³ อีกทั้งกฎหมายละเมิดบัญญัติถึงการกระทำที่มีความรับผิดชอบละเมิดและการชดเชยหรือเยียวยาแก่ผู้เสียหาย ซึ่งตามหลักของกฎหมายละเมิดแล้วบุคคลทั่วไปย่อมมีสิทธิที่จะไม่ให้ผู้ใดมาทำละเมิด ถ้าผู้ใดทำละเมิด ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจากผู้ละเมิด เพื่อชดเชยแก่ตนได้ ซึ่งสิทธิเหล่านี้เป็นสิทธิตามกฎหมายมิใช่ตามสัญญา ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า ละเมิดเป็นการกระทำล่วงเกินหรือฝ่าฝืนจารีตประเพณีหรือกฎหมายที่ทำให้เกิดความเสียหายและเกิดขึ้น ส่งผลให้ผู้กระทำมีหน้าที่ต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทน

ความรับผิดชอบละเมิด (Tort Liability) เป็นความรับผิดชอบแพ่ง เกิดจากการล่วงละเมิดสิทธิผิดหน้าที่ที่มีต่อบุคคลทั่วไปที่กฎหมายรับรอง ความรับผิดชอบเพื่อละเมิดมีลักษณะความรับผิดชอบศีลธรรมอยู่มาก ทฤษฎีทางกฎหมายละเมิดกล่าวว่า การกระทำอันมีความรับผิดชอบละเมิดมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่⁴

- 1) ความเสียหาย (Damage)
- 2) ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล (Causation)

¹ สุขุม ศุภนิคย์. (2550). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิด* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ. หน้า 1.

² เสนีย์ ปราโมชย์. (2505). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 609.

³ สุมาลี วงษ์วิจิต. (2546). *กฎหมายว่าด้วยละเมิด จัดการงานนอกสั่ง ลากมิกควรได้*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 12.

⁴ วิจารณ์ ปิ่นเปี่ยมรัชฎ์ และคณะ. (2553). *การวิเคราะห์กฎหมายด้วยวิธีทางเศรษฐศาสตร์: การคิดค่าเสียหายในคดีละเมิด*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. หน้า 4-2.

3) เป็นการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย (Wrongful Act)

การกระทำอันเป็นความรับผิดทางละเมิดต้องมียोगค์ประกอบครบทั้งสามประการตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ป.พ.พ.) ที่กำหนดองค์ประกอบของการกระทำอันเป็นความรับผิดทางละเมิดตาม ป.พ.พ. มาตรา 420 และกำหนดให้ผู้กระทำละเมิดต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนโดยมีหลักการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตาม ป.พ.พ. มาตรา 438 โดยค่าสินไหมทดแทนพิจารณาจากพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

ทฤษฎีความรับผิดในทางละเมิด เริ่มจากความรับผิดเมื่อมีความเสียหายหรือทฤษฎีรับภัยไปสู่ความรับผิดเพราะมีความผิด (Fault Theory) และเมื่อสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์เปลี่ยนแปลงหลักความรับผิดเมื่อมีความผิดขาดความเหมาะสม ทฤษฎีเกี่ยวกับความรับผิดก็กลับไปสู่หลักที่ถือว่า เมื่อมีความเสียหายย่อมต้องมีความรับผิด แต่เรียกชื่อใหม่ว่า ความรับผิดเด็ดขาดหรือ Strict Liability หรือ Absolute Liability หรือ No Fault Liability หลักความรับผิดเด็ดขาดนี้มีส่วนช่วยให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้เยียวยาโดยไม่ต้องพิสูจน์ความผิด ใช้ในละเมิดที่เกิดจากกิจการอันตรายและการบริโภคสินค้าและบริการ แต่มีข้อโต้แย้งเรื่องภาระความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจในการใช้หลักความรับผิดเด็ดขาด โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับมาตรฐานความปลอดภัยของสินค้าและบริการ ก่อให้เกิดภาระเรื่องต้นทุนที่สูงขึ้นจนทำให้ผู้ประกอบการแบกรับภาระไว้เกินกว่าที่ควรจะเป็น อย่างไรก็ตาม ความเห็นนักวิชาการฝ่ายข้างมากเห็นว่า สังคมปัจจุบันต้องการมาตรฐานความปลอดภัยดีกว่าการเยียวยาชดใช้ค่าสินไหมทดแทน และการเพิ่มภาระการลงทุนยังสามารถกระจายได้โดยการบวกเข้าไปในราคาสินค้าหรือบริการและการทำประกันภัยความเสียหาย⁵

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 กำหนดส่วนการกระทำที่ถือเป็นละเมิดมีหลักเกณฑ์ 3 ประการ⁶

- 1) การกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ
- 2) การกระทำต่อบุคคลอื่น โดยผิดกฎหมาย
- 3) บุคคลอื่นได้รับความเสียหายเกิดขึ้น

(1) การกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ

(1.1) การกระทำโดยจงใจ คือ การกระทำโดยรู้สำนึกถึงการกระทำของตนว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น ไม่ว่าความเสียหายนั้นจะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใดก็ตาม ซึ่งการกระทำโดยจงใจมีความหมายกว้างกว่าการกระทำโดยเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญา

⁵ สุขุม สุขนิคย์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 1. หน้า 9.

⁶ ศักดิ์ สนองชาติ. (2544). *คำอธิบายโดยย่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิดฯ*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ. หน้า 1.

มาตรา 59 วรรคสอง เพราะการกระทำโดยเจตนา ผู้กระทำได้ประสงค์ต่อผลหรือเล็งเห็นผล แต่การกระทำโดยจงใจมิได้หมายถึงไปถึงกับว่าจะต้องเจาะจงให้เกิดผลเสียหายอย่างใดอย่างหนึ่ง ขึ้นโดยเฉพาะดังเช่นการกระทำโดยเจตนาทางอาญา⁷ เช่น นาย ก. รื้อถอนสิ่งปลูกสร้างของนาย ข. เนื่องจากเข้าใจว่านาย ก.เทศมนตรีซึ่งเป็นเจ้าพนักงานมีคำสั่งให้รื้อถอน การกระทำของนาย ก. โดยรู้สำนึกถึงผลเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำจึงเป็นการกระทำละเมิดโดยจงใจ แต่ไม่เป็นการกระทำความผิดฐานทำให้เสียหาย เนื่องจากนาย ก. ไม่มีเจตนาในการกระทำผิด

ดังนั้น การกระทำโดยเจตนาจึงเป็นการกระทำโดยจงใจ แต่การกระทำโดยจงใจ อาจไม่ใช่การกระทำโดยเจตนาเสมอไป⁸ เช่น คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.37/2552 ผู้ฟ้องคดี (ผู้อำนวยการโรงเรียน) มีอำนาจพิจารณาคำเนิการให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาค่าเช่าบ้านข้าราชการ พ.ศ. 2527 จะต้องใช้ดุลพินิจจัดให้ข้าราชการที่มีสิทธิเบิกค่าเช่าบ้านให้เข้าพักอาศัยในบ้านพักของราชการที่ว่างอยู่ก่อน แต่กลับมีคำสั่งอนุมัติให้นางสาว ส. ใช้สิทธิเบิกค่าเช่าบ้านข้าราชการ ทั้ง ๆ ที่รู้อยู่แล้วว่ามีบ้านพักว่างและมีสภาพสมบูรณ์ นอกจากนั้น ยังรู้อยู่แล้วว่าการอนุมัติตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2539 ถึงเดือนกันยายน 2541 เป็นการอนุมัติที่ผิดระเบียบ พฤติการณ์ของผู้ฟ้องคดีจึงเป็นการกระทำโดยจงใจกระทำผิดต่อกฎหมายหรือระเบียบทางราชการทำให้ราชการได้รับความเสียหาย เป็นการกระทำละเมิดตามมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

(1.2) การกระทำโดยประมาทเลินเล่อ

การกระทำโดยประมาท ได้แก่ กระทำความคิดมิใช่โดยเจตนา แต่กระทำโดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัย และพฤติการณ์และผู้กระทำ อาจใช้ความระมัดระวังเช่นนั้นได้ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่ ส่วนการกระทำการด้วยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หมายถึง การกระทำโดยมิได้เจตนา แต่เป็นการกระทำซึ่งบุคคลพึงคาดหมายได้ว่าอาจก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น และหากใช้ความระมัดระวังแม้เพียงเล็กน้อยก็อาจป้องกันมิให้เกิดความเสียหายได้ แต่กลับมิได้ใช้ความระมัดระวังเช่นนั้น

การพิจารณาการกระทำโดยประมาทเลินเล่อในทางละเมิด ต้องพิเคราะห์ความระมัดระวังของผู้กระทำโดยเทียบกับบุคคลในวิสัยและพฤติการณ์อย่างเดียวกันกับผู้กระทำว่าปกติบุคคลเช่นนั้นจะใช้ความระมัดระวังได้มากน้อยเพียงใด ถ้าหากปรากฏว่าบุคคลธรรมดาที่เป็นมาตรฐานเทียบเคียงนั้น อยู่ในพฤติการณ์เช่นเดียวกันกับผู้กระทำจะใช้ความระมัดระวังมากกว่า

⁷ สุขุม ศุภนิคย์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 1. หน้า 15.

⁸ สำนักวิจัยและวิชาการ สำนักงานศาลปกครอง. (2552). *หลักกฎหมายพื้นฐานความรับผิดทางละเมิดตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539*. กรุงเทพฯ: ธรรมดาเพรส. หน้า 38.

ผู้กระทำและความเสียหายย่อมไม่เกิดขึ้น ก็ต้องถือว่าผู้กระทำประมาท⁹ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5958/2564 เฮลิคอปเตอร์ที่จำเลย (โรงพยาบาลเอกชน) ให้บริการรับส่งผู้ป่วยทางอากาศมิได้มีข้อจำกัดที่ไม่สามารถบินในเวลากลางคืนได้ เมื่อคำโฆษณาประชาสัมพันธ์ของจำเลยระบุว่าโรงพยาบาลมีบริการรับส่งผู้ป่วยทางอากาศ (Air Ambulance) แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีผู้ให้บริการมากรายหรือเฮลิคอปเตอร์ไม่มีคิวว่างที่จะเคลื่อนย้ายโจทก์ในวันนั้น คำโฆษณาประชาสัมพันธ์ของจำเลยยอมทำให้โจทก์เชื่อว่า จำเลยมีบริการเช่นนั้นจริง และจำเลยยอมตระหนักดีว่าระยะเวลาในการเคลื่อนย้ายโจทก์เป็นข้อสำคัญที่ต้องดำเนินการทันท่วงที การเคลื่อนย้ายด้วยรถพยาบาลที่ต้องใช้เวลาย่อมไม่สอดคล้องกับคำแนะนำและไม่เป็นผลดีต่อการรักษาอาการของโจทก์ เป็นการเลือกใช้วิธีที่ไม่เหมาะสมในการเคลื่อนย้ายโจทก์ไปรักษาในสถานการณ์เช่นนั้น คดีฟังไม่ได้ว่าจำเลยได้ใช้ความพยายามตามวิธีการและมาตรฐานในการวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียในการรักษาและเคลื่อนย้ายโจทก์ตามสถานการณ์และอาการบาดเจ็บของโจทก์ในขณะนั้น การที่โจทก์ต้องถูกตัดขาเป็นผลสืบเนื่องมาจากการส่งตัวโจทก์ไปรักษาที่ล่าช้านานเกินไป แสดงว่าจำเลยไม่ใช้ความระมัดระวังตามวิสัยและพฤติการณ์เช่น โรงพยาบาลผู้มีความเชี่ยวชาญ ซึ่งอาจใช้ความระมัดระวังเช่นนั้นได้ แต่หาใช้ให้เพียงพอไม่ อันเป็นความประมาทเลินเล่อของจำเลย

(2) กระทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย

การกระทำโดยผิดกฎหมาย หมายความว่า การกระทำโดยไม่มีอำนาจหรือไม่มีสิทธิหรือทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย และรวมถึงการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควรด้วย¹⁰ ซึ่งการกระทำโดยผิดกฎหมายอาจเป็นกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าเป็นความผิด เช่น การกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกฎหมายที่มีโทษทางอาญาอื่น ๆ หรือการกระทำความผิดต่อกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือกฎหมายอื่น ซึ่งหากละเมิดเป็นการกระทำโดยผิดกฎหมายมีกฎหมายบัญญัติชัดแจ้ง เช่น กฎหมายอาญานับบัญญัติว่าการกระทำอันใดเป็นความผิดก็ย่อมเป็นการกระทำผิดกฎหมาย โดยไม่มีปัญหา แต่ความรับผิดฐานละเมิดไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายบัญญัติโดยชัดแจ้งว่าการกระทำอันใดถือว่าเป็นการกระทำผิดกฎหมายดังเช่นประมวลกฎหมายอาญามาตรา 2 แต่คำว่า "โดยผิดกฎหมาย" ในมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หมายความว่า ถ้าได้กระทำความเสียหายแก่สิทธิเด็ดขาดของบุคคล คือชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิเด็ดขาดอย่างอื่นของบุคคล โดยไม่มีสิทธิหรือข้อแก้ตัวตามกฎหมายให้ทำไปแล้ว ก็ถือเป็นการกระทำโดยผิดกฎหมายอยู่ในตัว อีกประการหนึ่งคำว่า "โดยผิดกฎหมาย" แปลมาจาก "Unlawfully" (ในต้นร่างมีที่มาจากกฎหมาย

⁹ สุขุม สุขนิษฐ์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 1. หน้า 18.

¹⁰ สำนักวิจัยและวิชาการ สำนักงานศาลปกครอง. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 8. หน้า 53-54.

เยอรมัน)¹¹ นอกจากนี้แม้มาตรา 420 กำหนดให้การกระทำละเมิดต้องเป็นการกระทำโดยผิดกฎหมายก็ตาม แต่ตามมาตรา 421 ได้บัญญัติว่า “การใช้สิทธิซึ่งมีแต่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้น ท่านว่าเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย” จึงกล่าวได้ว่า การกระทำโดยผิดกฎหมายอันจะเป็นการกระทำละเมิด หมายความว่าไปถึงการใช้สิทธิที่ผู้กระทำมีอยู่ตามกฎหมาย แต่ทำให้บุคคลอื่นเสียหายด้วยได้ ดังนั้น การกระทำโดยผิดกฎหมายอาจเป็นกรณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิด แต่เป็นการล่วงสิทธิหรือประทุษร้ายต่อสิทธิของบุคคลอื่น เช่น การใช้นามสกุลของบุคคลอื่นโดยไม่มีสิทธิ หรือการทำให้ทรัพย์สินของบุคคลอื่นเสียหายโดยประมาทเลินเล่อ อย่างไรก็ตาม การใช้สิทธิตามมาตรา 421 จะต้องเป็นการใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นฝ่ายเดียว คือ ต้องมีเจตนาที่จะกลั่นแกล้งบุคคลอื่นให้เสียหายหรือเป็นการใช้สิทธิเกินส่วนนั่นเอง เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1581/2538 วินิจฉัยว่า การที่จำเลยที่ 1 สร้างหลุมฝังศพของสามีหรือสวขุ้ยในที่ดินของตน เป็นเหตุให้โจทก์ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินซึ่งอยู่ติดกันได้รับความเดือดร้อนเสียหายเกินกว่าที่ควรจะเป็นหรือคาดหมายได้ว่าจะจะไปตามปกติหรือเหตุอันควร การกระทำของจำเลยที่ 1 จึงเป็นละเมิดได้

(3) บุคคลอื่นได้รับความเสียหาย

การกระทำละเมิดถึงแม้จะเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย แต่ผู้ที่ได้รับผลจากการกระทำไม่ได้รับความเสียหายย่อมไม่เป็นละเมิด ความเสียหายที่เกิดขึ้นที่ถือว่าเป็นการกระทำละเมิด มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1) เป็นความเสียหายที่เป็นผลโดยตรงและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการกระทำละเมิด

2) เป็นความเสียหายที่แน่นอน ไม่ว่าจะ เป็นความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือเป็นความเสียหายต่อสิทธิของบุคคลอื่นซึ่งกฎหมายรับรองคุ้มครอง ซึ่งอาจเป็นความเสียหายที่เป็นตัวเงินหรือความเสียหายอันมิใช่ตัวเงิน หรือเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้วในเวลาปัจจุบัน หรือความเสียหายในอนาคตอันจะต้องเกิดขึ้นแน่นอน

3) เป็นความเสียหายที่กฎหมายรับรองและคุ้มครอง

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าจากทฤษฎีความรับผิดชอบในทางละเมิดที่มีความแตกต่างกันในหลายบริบทและข้อเท็จจริงในแต่ละกรณีก็อาจแตกต่างกันไป จึงทำให้ความรับผิดชอบและการชดเชยค่าสินไหมทดแทนในคดีละเมิดมีความหลากหลายแตกต่างกัน

¹¹ พฤตินัย ทศนัยพิทักษ์กุล. *หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 439/2539*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://deka.supremecourt.or.th/>. [2566, 20 มิถุนายน].

2.2 การกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีละเมิด

ผู้กระทำละเมิดมีหน้าที่ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนในความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยต้องคำนึงถึงความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ แต่เป็นการยากกว่าค่าสินไหมทดแทนมากนักน้อยเพียงใดจึงจะถูกต้อง เหมาะสมและเป็นธรรม ประกอบกับความเสียหายที่เกิดขึ้นยังมีหลายรูปแบบหลายประเภท ความเสียหายในแต่ละเรื่องมากน้อยต่างกัน การเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจึงต้องพิจารณาตามแนวคิดของการกำหนดค่าสินไหมทดแทนด้วยความเป็นธรรม

2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดค่าสินไหมทดแทนทางละเมิด

ความมุ่งหมายในการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน หลักการอันเป็นพื้นฐานคือเพื่อเยียวยาให้ผู้เสียหายกลับสู่สถานะเดิมเหมือนยังไม่มีการละเมิดเกิดขึ้น ถ้าไม่มีทางอื่นที่จะทำให้ผู้เสียหายกลับสู่สถานะเดิมก็ต้องใช้เงินทดแทนอันเป็นวิธีที่ชดใช้ได้ทั่วไป แม้แต่ความเสียหายที่ได้รับทางจิตใจ ซึ่งเป็นความเสียหายในทางศีลธรรมที่ไม่เป็นตัวเงิน ก็อาจจะต้องบังคับให้ชดใช้เป็นตัวเงิน ถ้าเป็นความเสียหายอันแน่นอนและเป็นผลโดยตรงจากการกระทำของผู้ละเมิด ผู้ละเมิดต้องรับผิดชอบไม่จำกัดว่าต้องเป็นผลตามปกติหรือที่คาดหมายได้ดังกรณีพิสดารสัญญาไม่ชำระหนี้ ในกรณีที่ผู้เสียหายถูกทำละเมิดต่อทรัพย์สินถ้ายังอยู่ในวิสัยจะคืนได้ก็ต้องคืนทรัพย์สิน ถ้าคืนไม่ได้ทางที่จะเยียวยาได้ดีที่สุดคือใช้ราคาทรัพย์สินและผู้เสียหายยังมีความเสียหายอื่นใดก็มีสิทธิจะได้รับการเยียวยา อันเรียกเป็นค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ชดใช้เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ แยกได้เป็น 2 ประการ คือ¹²

1) ความเสียหายต่อสิทธิในกองทรัพย์สิน เป็นความเสียหายในทางวัตถุ ความเสียหายอาจตีราคาเป็นเงินได้ โดยทั่วไปเป็นความเสียหายทางด้านทรัพย์สิน ก็เป็นความเสียหายที่กระทบกระเทือนถึงสิทธิในทางทรัพย์สินของปัจเจกชนหรือกระทบกระเทือนถึงผลประโยชน์ในทางการเงินของบุคคล

2) ความเสียหายสิทธิในกองทรัพย์สิน เป็นความเสียหายในทางจิตใจซึ่งตำราตะวันตกมักเรียกว่า Damage Moral ความเสียหายประเภทนี้เป็นความเสียหายซึ่งไม่อาจตีราคาเป็นเงินได้ เช่น ค่าเสียหายอันเนื่องมาจากทางด้านรูปโฉม ความทุกข์ทรมานทางด้านจิตใจอันเกิดจากบาดแผลและความพิการตลอดจนความทุกข์ทรมานอันเนื่องมาจากการสูญเสียคนที่รัก

¹² วิชัย อริยะนันทกะ. (2555). *รวมคำบรรยายเนติ ภาค 1 สมัย 65. สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา*. เล่ม 9. หน้า 291.

2.2.2 ความหมายของการกำหนดค่าสินไหมทดแทนทางละเมิด

การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิมเสมือนหนึ่งว่ามิได้มีการละเมิดเกิดขึ้นเลย ซึ่งถือว่าเป็นหลักสากลที่หลายประเทศยังถืออยู่ในปัจจุบัน จุดเริ่มต้นของการเรียกค่าเสียหายทางละเมิด แยกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มซีวิลลอว์ (Civil Law) และ กลุ่มคอมมอนลอว์ (Common Law)¹³

1) กลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายระบบ Civil law การเรียกค่าเสียหายมีจุดกำเนิดมาจากประมวลกฎหมายแพ่งของโรมัน (Corpus juris civilis) ซึ่งใช้ทฤษฎีว่าด้วยหนี้ (Theory of Obligations) บัญญัติให้ละเมิดเป็นหนี้หนึ่งซึ่งต้องมีการชดใช้หนี้แก่กัน เพื่อทดแทนความเสียหายและให้ผู้เสียหายได้กลับคืนสู่ฐานะใกล้เคียงกับสภาพเดิมมากที่สุด

2) กลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายระบบ Common law การเรียกค่าเสียหายจะใช้ในเฉพาะเรื่องเฉพาะคดีเท่านั้น โดยจุดเริ่มต้นของการเรียกค่าเสียหายมีที่มาจากการออกหมายเรียกเฉพาะคดี ซึ่งรวมทั้งหมายเรียกคดีละเมิด (Writ of Trespass) แต่ความคิดของกลุ่มประเทศนี้มิได้ถือว่าการละเมิดเป็นเรื่องประเภทแห่งหนี้ หากแต่ถือว่าเป็นความผิดอันควรจะได้รับลงโทษ ดังนั้นค่าเสียหายจึงมักจะถูกกำหนดโดยไม่คำนึงถึงความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับเสมอไป

อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าในทางปฏิบัติแล้ว ทั้งสองกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายระบบดังกล่าวต่างก็พยายามที่จะทำให้การกำหนดค่าเสียหายเป็นไปโดยคำนึงถึงความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายให้มากที่สุด ส่วนการจะกำหนดโทษหรือค่าเสียหายอื่น ๆ เพิ่มขึ้นเพื่อเป็นการลงโทษหรือปลอบขวัญผู้เสียหายเป็นเรื่องแต่คดีไป

2.2.3 รูปแบบของการกำหนดค่าสินไหมทดแทน

การเรียกค่าสินไหมทดแทนแบ่งได้เป็นหลายประเภท¹⁴

1) ค่าเสียหายแบบค่าสินไหมทดแทน (Compensatory Damages) เป็นค่าเสียหายที่กลุ่มประเทศ Civil Law (รวมทั้งประเทศไทย) ใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายมุ่งหมายให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาตามความเสียหายที่ได้รับ และให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิมหรือให้ใกล้เคียงสภาพเดิมให้มากที่สุด ซึ่งวิธีการที่จะช่วยได้คือให้ผู้ละเมิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนโดยค่าเสียหายประเภทนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ค่าเสียหายที่เป็นตัวเงิน (Pecuniary Damages) และค่าเสียหายที่ไม่เป็นตัวเงิน (Non-Pecuniary Damages)

(1.1) ค่าเสียหายที่เป็นตัวเงิน คือ ค่าเสียหายที่ชดเชยให้แก่ความเสียหายที่เป็นตัวเงิน เช่น การสูญเสียเงินทองหรือทรัพย์สินที่สามารถคำนวณมูลค่าเป็นตัวเงินได้

¹³ สุมาลี วงษ์วิฑิต. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 3. หน้า 231.

¹⁴ สุมาลี วงษ์วิฑิต. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 3. หน้า 232.

(1.2) ส่วนค่าเสียหายที่ไม่เป็นตัวเงิน คือ ค่าเสียหายที่ชดเชยให้แก่ความเสียหายที่ไม่สามารถคำนวณเป็นเงินได้ เช่น ความเจ็บปวด ความทุกข์ทรมาน ความกลัว การสูญเสียความรัก การเสื่อมสมรรถภาพร่างกาย และการสูญเสียความสุขในการดำเนินชีวิต

2) ค่าเสียหายแบบเป็นโทษ (Punitive Damages) หรือแบบแก้แค้น (Vindictive Damages) เป็นค่าเสียหายที่กลุ่มประเทศ Common Law ใช้โดยเฉพาะ เพราะถือว่าการกระทำละเมิดเป็นความผิดที่สมควรได้รับการลงโทษให้เจ็บช้ำและยังควรต้องมีหน้าที่ในการชดเชยค่าเสียหายให้ผู้เสียหายด้วย ซึ่งมีผลให้ค่าเสียหายในลักษณะเช่นนี้สูงกว่าความเสียหายที่แท้จริงได้และฝ่ายโจทก์ก็ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงจำนวนของความเสียหายที่ตนควรจะได้รับด้วย เพราะศาลจะเป็นผู้กำหนดเอง ค่าเสียหายแบบนี้เห็นได้ว่าขัดกับหลักทั่วไปของกฎหมายละเมิดที่มุ่งเพียงเยียวยาความเสียหายเท่านั้น มิใช่มุ่งลงโทษผู้กระทำละเมิด

3) ค่าเสียหายตามความเสียหาย (Substantive Damages) เป็นค่าเสียหายที่กำหนดขึ้นตามความเสียหายที่ได้รับจริง ๆ ซึ่งอาจเปรียบเทียบความเสียหายแบบนี้กับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 440 ในส่วนของการชดเชยราคาทรัพย์สินที่เสื่อมราคาลงเพราะการถูกกระทำละเมิดได้¹⁵

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดประเภทของค่าเสียหายที่ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องได้แตกต่างกันตามลักษณะของความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วย เช่น ในกรณีความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องได้เฉพาะค่าเสียหายที่เป็นตัวเงิน แต่กรณีของความเสียหายต่อร่างกายและอนามัย ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องได้ทั้งค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินและค่าเสียหายที่ไม่เป็นตัวเงินอีกด้วย ซึ่งค่าสินไหมทดแทนในคดีละเมิดที่ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องเอาได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์สามารถจำแนกค่าเสียหายออกเป็น 6 ประเภท ตามลักษณะของความเสียหายที่กฎหมายกำหนดไว้ ดังนี้¹⁶

- 1) ความเสียหายต่อชีวิต
- 2) ความเสียหายต่อร่างกายและอนามัย
- 3) ความเสียหายต่อชื่อเสียงเกียรติคุณ
- 4) ความเสียหายต่อทรัพย์สิน
- 5) ความเสียหายต่อเสรีภาพ และ
- 6) ความเสียหายต่อสิทธิอื่น ๆ

¹⁵ มาตรา 440 ในกรณีที่ต้องใช้ราคาทรัพย์สินอันได้เอาของเขาไปก็ดี ในกรณีที่ต้องใช้ราคาทรัพย์สินอันลดน้อยลงเพราะบุบสลายก็ดี ฝ่ายผู้ต้องเสียหายจะเรียกดอกเบี้ยในจำนวนเงินที่จะต้องชำระ กิจตั้งแต่เวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการประมาธราคานั้นก็ได้

¹⁶ สุมาลี วงษ์วิฑิต. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 3. หน้า 234.

2.3 แนวคิดความรับผิดชอบละเมิดและความรับผิดชอบทางอาญา

เดิมกฎหมายละเมิดกับกฎหมายอาญามีได้แยกออกจากกัน แต่เมื่อมีความคิดว่าการลงโทษผู้กระทำความผิดต่อสังคม ควรเป็นหน้าที่ของรัฐ ส่วนการชดใช้เยียวยาความเสียหายควรให้ผู้เสียหายมีโอกาสเรียกร้องเอาจากผู้ก่อเหตุละเมิดเป็นส่วนตัว จึงทำให้กฎหมายอาญาและกฎหมายละเมิดแยกออกจากกัน โดยมีความมุ่งหมายต่างกัน อย่างไรก็ตาม การกำหนดว่าอะไรเป็นความผิดอาญาเป็นเรื่องที่รัฐเป็นผู้กำหนดและต้องมีการกำหนดไว้แล้วอย่างชัดเจนว่าการกระทำใดกระทำมิได้ ถ้าฝ่าฝืนจะถูกลงโทษ¹⁷ ดังนี้ จึงกล่าวได้ว่าความรับผิดชอบทางอาญาเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมที่มีวัตถุประสงค์คุ้มครองป้องกันความปลอดภัยในสังคมมนุษย์และการอยู่ร่วมกัน และกฎหมายอาญามุ่งคุ้มครองและควบคุมการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสังคม ส่วนความรับผิดชอบทางละเมิดเป็นความรับผิดชอบทางแพ่งอันเป็นความรับผิดชอบตามกฎหมายเอกชนกำหนดขึ้นมาเพื่อคุ้มครองสิทธิและหน้าที่ของเอกชนที่จะพึงมีต่อกัน ทั้งนี้ ในการกระทำอันเป็นความรับผิดชอบทางอาญาส่วนหนึ่งอาจเป็นความรับผิดชอบทางละเมิดด้วย เพราะการทำผิดอาญานอกจากจะกระทบกระเทือนต่อสังคมแล้ว ยังอาจก่อความเสียหายต่อเอกชนเป็นการส่วนตัวด้วย เช่น การทำร้ายร่างกาย การฆ่าผู้อื่น การทำลายทรัพย์สินผู้อื่น แต่เนื่องจากความรับผิดชอบเป็นคนละประเภทกัน ความรับผิดชอบทั้งสองจึงมีข้อที่แตกต่างกันในลักษณะสำคัญอย่างหนึ่ง คือวัตถุประสงค์ของกฎหมาย

วัตถุประสงค์ในการบัญญัติกฎหมายละเมิด คือต้องการเยียวยาความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับให้ได้รับการชดใช้เพื่อทดแทนเพื่อคืนสู่สภาพเดิมให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เป็นการที่กฎหมายเข้ามาช่วยจัดการและยุติข้อโต้เถียงระหว่างเอกชนด้วยกัน มิให้เกิดความรู้สึกต้องการแก้แค้นจากการกระทำละเมิดนั้น ส่วนกฎหมายอาญาเกิดขึ้นมาจากการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันจนเป็นสังคม การมีระเบียบของสังคมจึงจำเป็นต้องกำหนดขึ้นเพื่อความสงบสุขของสังคมและประชาชนอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ต่อมาระเบียบเหล่านั้นก็วิวัฒนาการขึ้นเป็นกฎหมาย และหากผู้ใดฝ่าฝืนกฎหมายก็จะถือว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดต่อสังคม ซึ่งจะต้องถูกลงโทษทางอาญาตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เป็นการทดแทนความเสียหาย เพื่อข่มขู่ให้หลบจำ โดยข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัดเรื่องวัตถุประสงค์ของกฎหมาย คือในทางละเมิดมุ่งไปยังตัวผู้เสียหาย แต่ในทางอาญามุ่งไปยังตัวผู้กระทำความผิด¹⁸ อีกทั้งโทษทางอาญาเป็นการปราบปรามให้เข็ดหลาบและป้องปรามมิให้ผู้กระทำเช่นนั้นอีก แต่การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในทางละเมิดมิใช่โทษ แต่เป็นการเยียวยาให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

¹⁷ สุขุม สุกนิตย์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 1. หน้า 2.

¹⁸ สุมาลี วงษ์วิฑิต. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 3. หน้า 12.

อย่างไรก็ตาม การกระทำบางอย่างที่อาจเป็นไปได้ทั้งความผิดทางอาญาและความผิดทางแพ่งหรือละเมิดด้วย หรือที่เรียกว่า “คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา” กฎหมายกำหนดให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีอาญาและเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งไปพร้อม ๆ กันได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40 มาตรา 44/1 มาตรา 46 และมาตรา 47 และผู้เสียหายยังมีสิทธิที่จะเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาที่สูงเสียหายไปเนื่องจากการกระทำผิดคดีอาญาเมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญาให้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 นอกจากนี้ในกฎหมายอื่นหลายฉบับยังให้อำนาจพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญาและเรียกค่าสินไหมทดแทนให้ผู้เสียหายได้ด้วย เช่น พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551 มาตรา 34 มาตรา 35 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 14

2.4 การดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าการกระทำผิดครั้งเดียวอาจก่อให้เกิดความรับผิดในทางอาญาและความรับผิดทางแพ่งขึ้นพร้อมกันได้ ทำให้ผู้ได้รับความเสียหายหรือผู้เสียหายมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น ซึ่งการพิจารณาว่าผู้กระทำผิดจะต้องรับผิดในผลของการกระทำเพียงใด และมีขอบเขตของความเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างไร จะต้องพิจารณาจากความสำคัญของการกระทำกับผลที่เกิดขึ้นด้วย หรือเรียกว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล (Causation) ซึ่งนักนิติศาสตร์เยอรมันได้วางทฤษฎีในเรื่องนี้ไว้ 2 ทฤษฎี คือ¹⁹

1) ทฤษฎีความเท่ากันแห่งเหตุหรือทฤษฎีเงื่อนไข ซึ่งมีหลักการว่า หากปรากฏว่าถ้าไม่มีการกระทำดังที่กล่าวหา ผลจะไม่เกิดเช่นนั้น จะไม่มีความเสียหายดังที่กล่าวอ้าง ผลที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลอันเกิดจากการกระทำที่ถูกกล่าวหา ผลอันใดอันหนึ่งอาจเกิดขึ้นได้จากเหตุหลายประการ ถ้าเหตุอันหนึ่งคือการกระทำของผู้ถูกกล่าวหาแล้วผู้นั้นก็ควรรับผิดโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่ายังมีเหตุอื่นที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นด้วยเหมือนกัน เพราะถือว่าเหตุทุกเหตุมีน้ำหนักเท่ากัน เพราะถ้าไม่มีเหตุทุก ๆ ประการเหล่านั้นรวมเข้าด้วยกันแล้ว ผลก็ย่อมไม่เกิดขึ้น

2) ทฤษฎีมูลเหตุที่เหมาะสม ซึ่งมีหลักการว่าในบรรดาเหตุทั้งหลายที่ก่อให้เกิดผลขึ้นนั้น ในแง่ความรับผิดของผู้กระทำการใด ๆ แล้ว เฉพาะแต่เหตุที่ตามปกติย่อมก่อให้เกิดผลนั้นเท่านั้นที่ผู้กระทำการนั้นจะต้องรับผิด โดยดูว่าผลที่เกิดจากเหตุนั้นมันเหมาะสมหรือไม่ ถ้าเหมาะสมกันแล้วจึงจะให้ผู้ก่อเหตุนั้นได้รับผิดในผลของความเสียหาย

¹⁹ ไพจิตร บุญญพันธุ์. (2548). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ. หน้า 37.

การวินิจฉัยความรับผิดของผู้กระทำละเมิดกรณีมีเหตุแทรกแซงคำอธิบายทางตำราและแนวทางการปรับใช้หลักเหตุแทรกแซงจากคำพิพากษาของศาลไทยและต่างประเทศ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน แม้ศาลจะไม่ได้ใช้ถ้อยคำว่าเรื่องดังกล่าวเป็นเหตุแทรกแซงโดยตรงก็ตาม แต่ศาลมักพิจารณาว่า เหตุแทรกแซงดังกล่าวที่เกิดขึ้นนั้น วัตถุประสงค์ความหมายได้หรือไม่ อีกทั้งเหตุที่เกิดขึ้นโดยสมเหตุสมผลและมีความปกติธรรมดาหรือไม่ หากวัตถุประสงค์ความหมายได้แล้ว ผู้กระทำย่อมต้องรับผิดในผลบั้นปลายเพราะผลนั้นเป็นผลโดยตรงตามหลักในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล อย่างไรก็ตาม หากเหตุแทรกแซงนั้นวัตถุประสงค์ความหมายไม่ได้แล้ว เหตุนั้นย่อมตัดความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำอันแรกกับผลบั้นปลายที่เกิดขึ้น ผู้กระทำจึงไม่ต้องรับผิดในผลนั้น หากแต่รับผิดเพียงเท่าที่ได้กระทำไปแล้ว

ความรับผิดในการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 กำหนดให้การพิจารณาคดีส่วนแพ่งศาลจะต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ได้ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญา แต่ในส่วนความรับผิดคดีส่วนแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดของบุคคลในทางแพ่งโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจำเลยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดหรือไม่ตามมาตรา 47 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้น คำพิพากษาในคดีส่วนแพ่งจะต้องพิจารณาจากพยานหลักฐานของคู่ความต่อไปในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนว่าจะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดด้วย²⁰ เพื่อกำหนดความรับผิดทางละเมิดในส่วนแพ่งต่อไป

2.5 การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนโดยผู้กระทำความผิดอาญา

การใช้สิทธิเรียกร้องในทางแพ่งอันเกิดมาจากมูลความรับผิดทางอาญา ผู้ที่ได้รับความเสียหายสามารถเรียกร้องได้เนื่องจากเป็นการกระทำละเมิดอยู่ในตัวเอง ซึ่งผลของการดำเนินคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับโทษทางอาญา ส่วนผลของการดำเนินคดีแพ่งที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับคือการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำผิดเป็นการทำให้ผู้กระทำผิดได้รับการบรรเทาโทษหรือเพื่อใช้มาตรการผ่อนปรนอื่น ๆ แก่ผู้กระทำผิดได้ ถือว่าเป็นภาระส่วนตัวของผู้กระทำความผิดให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบในการกระทำของตนเองที่ได้กระทำต่อเหยื่ออาชญากรรมและสังคม และการที่ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายต่อศาล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงว่าผู้กระทำความผิดได้พยายามบรรเทาความ

²⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10534/2558

เสียหายอันเป็นผลที่เกิดจากผู้กระทำความผิดกระทำละเมิดต่อผู้เสียหาย เพื่อประกอบดุลพินิจของศาลในการพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดสถานเบาด้วย ซึ่งศาลได้นำเรื่องการชดใช้ค่าเสียหายมาเป็นเหตุบรรเทาโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดได้ เช่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 78²¹

การชดใช้ค่าเสียหายโดยผู้กระทำความผิดอาญานั้นมีความแตกต่างจากการจ่ายค่าตอบแทนความเสียหายซึ่งเป็นเรื่องที่รัฐเข้ามามีส่วนช่วยบรรเทาความเสียหายจากผลของอาชญากรรมแก่ผู้เสียหายเอง การจ่ายค่าตอบแทนโดยรัฐเป็นสิ่งที่ชี้ถึงความรับผิดชอบของสังคมไม่ใช่การลงโทษทางอาญา โดยผู้เสียหายยื่นคำร้องขอให้รัฐเป็นผู้จ่ายบรรเทาความเสียหายอันเป็นผลจากอาชญากรรม ในขณะที่การชดใช้ค่าเสียหายเป็นการปฏิบัติตามสิทธิของผู้เสียหายที่ได้รับ ความเสียหายเนื่องจากอาชญากรรม เป็นการชี้ถึงความรับผิดชอบของผู้กระทำผิดซึ่งจะต้องชดใช้ค่าเสียหาย การชดใช้ค่าเสียหายนี้จึงมีลักษณะเป็นโทษอย่างหนึ่ง²²

ระบบการชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายโดยผู้กระทำความผิดในคดีอาญา แบ่งออกเป็น 5 รูปแบบใหญ่ ๆ ดังนี้²³

1) ระบบ Damages หรือ ค่าเสียหาย เป็นการดำเนินคดีที่ถือว่าเป็นสิทธิทางแพ่ง กฎหมายอาญาไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องค่าเสียหาย แต่เป็นการแยกการเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งและทางอาญาออกจากกันอย่างเห็นได้ชัดเจน ซึ่งประเทศที่ถือว่าอาชญากรรมเป็นความผิดต่อรัฐ ได้แก่ สาธารณรัฐอินเดีย สาธารณรัฐอิสลามปากีสถาน คำร้องขอค่าชดใช้จะแยกจากระบบทางอาญาผู้เสียหายจะสามารถเยียวยาความบาดเจ็บได้จากศาลแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

2) ระบบ Restitution หรือ การชดใช้คืน การคืน การทำให้กลับคืนสภาพเดิมระบบนี้ถือว่าการชดใช้ค่าเสียหายเป็นสิทธิทางแพ่ง แต่ต้องดำเนินการด้วยคำพิพากษาของศาลอาญา ระบบนี้เป็นระบบที่แพร่หลายที่สุด แต่ยากในการปรับใช้ในการปฏิบัติงานของศาล เพราะจะต้องเข้า

²¹ มาตรา 78 เมื่อปรากฏว่ามีเหตุบรรเทาโทษ ไม่ว่าจะได้มีการเพิ่มหรือการลดโทษตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นแล้วหรือไม่ ถ้าศาลเห็นสมควร จะลดโทษไม่เกินกึ่งหนึ่งของโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นก็ได้

เหตุบรรเทาโทษ ได้แก่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้โศกเศร้าเบาปัญญาตกอยู่ในความทุกข์อย่างสาหัส มีคุณความดีมาแต่ก่อน รู้สึกความผิดและพยายามบรรเทาผลร้ายแห่งความผิดนั้น ลูกแก่โทษต่อเจ้าพนักงานหรือให้ความรู้แก่ศาล อันเป็นผลประโยชน์แก่การพิจารณาหรือเหตุอื่นที่ศาลเห็นว่า มีลักษณะทำนองเดียวกัน

²² ชนัญญา กิจทวี. (2546). *การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. หน้า 16.

²³ อุดม รัฐอมฤต และคณะ. (2549). *การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหาย และจำเลยในคดีอาญา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. หน้า 11.

ใจความแตกต่างของความผิดทางแพ่งและทางอาญา และศาลมักปฏิเสธที่จะบังคับตามคำขอนี้ไม่เหมือนคำร้องในคดีแพ่งทั่วไป และถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของคดีอาญา แต่ในทางปฏิบัติศาลอาญามักจะให้ไปพิจารณาในศาลแพ่งเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องทางแพ่ง ศาลจะได้ไม่ถูกหันเหไปจากการพิจารณาคดีอาญาในบางระบบ เช่น สหราชอาณาจักร รัฐอิสราเอล มีการกำหนดจำนวนเงินที่ศาลจะสั่งจ่ายชดเชยให้ได้ เพื่อป้องกันการหันเหความสนใจของศาลจากคดีอาญา ระบบนี้จึงเพียงให้ความสะดวกในการฟ้องต่อศาลที่ดำเนินคดีอาญาเท่านั้น

3) ระบบ Restitution หรือ การชดใช้คืน การคืน การทำให้กลับคืนสภาพเดิม ระบบนี้มีลักษณะผสมผสานระหว่างสิทธิทางแพ่งและทางอาญา การดำเนินคดีกระทำในศาลอาญา ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเลือกดำเนินคดีในศาลแพ่งหรือศาลอาญาก็ได้ การชดใช้ในลักษณะนี้จะมีลักษณะของการลงโทษแพ่งอยู่ด้วย ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สมาพันธรัฐสวิส สหรัฐเม็กซิโก

4) ระบบ Compensation หรือค่าสินไหมทดแทน ที่มีลักษณะเป็นสิทธิทางแพ่งและดำเนินคดีในศาลอาญา แต่มีแหล่งเงินสนับสนุนโดยรัฐ ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ สาธารณรัฐคิวบาก่อนยุคประธานาธิบดี ฟิเดล คาสโตร การจ่ายค่าตอบแทนความเสียหายไม่ใช่ว่าจะเป็นการตัดสินโดยศาลอาญา เป็นกรณีที่รัฐเข้ามาทำหน้าที่ในการแก้ไขความบกพร่องที่ไม่อาจป้องกันผู้เสียหายจากอาชญากรรมได้ สาธารณรัฐคิวบาได้จัดให้มีกองทุนค่าตอบแทนความเสียหายสะสมขึ้น ซึ่งมีแหล่งรายได้จากหลายทาง โดยเฉพาะค่าปรับที่รัฐให้ผู้ทำความผิดจ่ายแก่รัฐ แม้สาธารณรัฐคิวบาพยายามเรียกเงินคืนจากผู้กระทำผิด เงินก็จะกลับคืนมาสู่กองทุน แต่ทางปฏิบัติสาธารณรัฐคิวบาก็ขาดแคลนเงินในกองทุนไม่เพียงพอ

5) ระบบ Compensation หรือค่าสินไหมทดแทน ที่มีลักษณะเป็นกลางและมีกระบวนการพิจารณาคำร้องเป็นพิเศษอันเป็นการจ่ายค่าทดแทนโดยรัฐ ซึ่งประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ สหราชอาณาจักร นิวซีแลนด์ และประเทศญี่ปุ่น

สำหรับประเทศไทยได้นำเอาระบบที่ 3 คือ ระบบ Restitution หรือการชดใช้คืน การคืน การทำให้กลับคืนสภาพเดิม มาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นระบบที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างสิทธิทางแพ่งและทางอาญา โดยกำหนดให้สิทธิผู้เสียหายสามารถเลือกดำเนินคดีในศาลแพ่งหรือศาลอาญาก็ได้ ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40 ที่ให้อำนาจแก่ผู้เสียหายสามารถเลือกฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญาหรือต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งก็ได้²⁴

²⁴ เพ็ญธรา อุทุมภา. (2552). *สิทธิผู้เสียหายที่จะเรียกร้องค่าเสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 28.

การกระทำความผิดเพียงครั้งเดียว แต่ผลให้เกิดความผิดทั้งทางแพ่งและอาญา ผู้กระทำความผิดอาจถูกดำเนินคดีทั้ง 2 ประเภท การที่กระบวนพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญามีข้อแตกต่างแต่มีการดำเนินคดีไปพร้อมกันตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่โทษทางอาญาที่จำเลยได้รับจะนำไปลดจำนวนค่าสินไหมทดแทนในคดีส่วนแพ่งที่จำเลยต้องชำระแก่โจทก์ไม่ได้ ในทางกลับกันค่าสินไหมทดแทนทางแพ่งที่จำเลยต้องชำระในคดีส่วนแพ่งก็จะนำไปลดอัตราโทษในคดีอาญาไม่ได้ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของกฎหมายทั้งสองต่างกัน แต่อาจนำไปพิจารณาลดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษได้²⁵

2.6 ค่าเสียหายเชิงลงโทษ

“ค่าเสียหายเชิงลงโทษ” (Punitive Damages) คือ ค่าเสียหายทางแพ่งที่ถูกกำหนดขึ้นเพิ่มเติมจากค่าเสียหายที่แท้จริงที่ผู้ถูกระทำละเมิดได้รับ การกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษจะมุ่งพิจารณาถึงพฤติกรรมอันชั่วร้ายของผู้กระทำละเมิดมากกว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ค่าเสียหายเชิงลงโทษนี้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในประเทศที่ใช้กฎหมายระบบ Common Law โดยประเทศอังกฤษเป็นประเทศแรกที่น่ามาบัญญัติไว้ในกฎหมาย เช่น ในพระราชบัญญัติการยึดทรัพย์สินที่เช่าเพื่อประกันการชำระหนี้ (The Distress for Rent Acts of 1689) บัญญัติว่า โจทก์ควรได้รับค่าเสียหายชดเชยเป็นสองเท่าของความเสียหายที่พิสูจน์ได้ หรือในพระราชบัญญัติผู้ให้เช่าและผู้เช่าในอสังหาริมทรัพย์ (The Landlord and Tenant Act of 1730) บัญญัติว่า โจทก์ควรได้รับการชดใช้เป็นจำนวนสามเท่าของความเสียหายที่พิสูจน์ได้และค่าเสียหายเชิงลงโทษกลายเป็นที่ยอมรับในประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ในเวลาต่อมา เช่นในประเทศไทยมีการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาใช้ในกฎหมายหลายฉบับ รวมทั้งตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 14

ค่าเสียหายเชิงลงโทษ มีลักษณะสำคัญ 4 ประการคือ

- 1) เป็นค่าเสียหายที่กำหนดขึ้นเพื่อลงโทษผู้กระทำละเมิด ป้องปรามไม่ให้ผู้กระทำละเมิดกระทำการนั้นซ้ำอีก และป้องปรามไม่ให้บุคคลอื่นกระทำการเช่นนั้นในอนาคต
- 2) เป็นค่าเสียหายที่ฝ่ายผู้ถูกระทำละเมิดไม่ต้องพิสูจน์ถึงจำนวนความเสียหายในส่วนนี้ เป็นดุลพินิจของศาลที่กำหนดได้เองตามความเหมาะสม โดยคำนึงถึงความร้ายแรงของการ

²⁵ ธนวัชร กิติโกมลสุข. (2561). *การกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 38.

กระทำละเมิด ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำละเมิด และความเสียหายที่ผู้ถูกกระทำละเมิดได้รับจากการกระทำละเมิดนั้น

3) เป็นค่าเสียหายที่กำหนดเพิ่มเติมขึ้นนอกเหนือจากค่าเสียหายที่แท้จริง ซึ่งศาลอาจกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษนี้เพียงอย่างเดียวได้ แม้ไม่ปรากฏค่าเสียหายที่แท้จริง

4) ศาลจะกำหนดให้เฉพาะกรณีของการกระทำละเมิดที่มีพฤติการณ์รุนแรงซึ่งมีลักษณะของการกระทำเช่นเดียวกันกับคดีอาญา เช่น มีการใช้กำลังทำร้าย ข่มขู่ หลอกลวง ใช้กลฉ้อฉล ซึ่งมุ่งหมายให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อจิตใจของผู้ถูกกระทำละเมิด หรือทำให้เกิดความอับอาย ถูกดูหมิ่น

ตัวอย่างเช่น คดี *Gertz v. Welch* ศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาเคยกล่าวว่า “ค่าเสียหายเชิงลงโทษมิได้เป็นค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้น แต่เป็นค่าปรับทางแพ่งซึ่งกำหนดโดยคณะลูกขุนเพื่อลงโทษการกระทำที่น่าตำหนิและป้องปรามการกระทำความผิดที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต²⁶

คดี *Wikes v. Wood* คำตัดสินผู้พิพากษาหัวหน้าศาล Pratt ได้เขียนวัตถุประสงค์ของค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ว่า ลูกขุนมีอำนาจในการกำหนดค่าเสียหายได้มากกว่าความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งค่าเสียหายนี้ได้ถูกกำหนดขึ้นไม่เพียงแต่เพื่อให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายพึงพอใจเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่ลงโทษผู้กระทำละเมิดและป้องปรามมิให้พฤติกรรมนั้น ๆ เกิดขึ้นในภายหน้าด้วย²⁷

การกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นแนวความคิดทางอาญาทั้งในเชิงการลงโทษและการป้องปรามมากกว่าเป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่ง และอาจถูกนำมาใช้ให้เป็นค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายซึ่งไม่สามารถคำนวณเป็นตัวเงินได้ เช่น ความทุกข์ทรมานทางจิตใจ และความเดือดร้อนรำคาญ หรือความเสียหายต่อความรู้สึก แต่ค่าเสียหายเชิงลงโทษก็ไม่ได้ถูกกำหนดขึ้นในแนวความคิดของการลงโทษทางอาญาหรือใช้แทนการลงโทษทางอาญา²⁸ แต่มีลักษณะคล้ายรูปแบบโทษปรับทางอาญา คือเป็นโทษที่ลงกับทรัพย์สินของผู้กระทำผิด โดยไม่ได้มุ่งจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้กระทำผิด อย่างไรก็ตาม ค่าปรับตามกฎหมายอาญาจะมีระบบ

²⁶ ศักดา ธนิตกุล. (2554). “การนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาใช้ในกฎหมายไทย” ในวารสารกฎหมายฉบับพิเศษ. คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เนื่องในโอกาสสัตตมวัญมงคลฉลองอายุ 7 รอบนักษัตร ศาสตราจารย์พิเศษชานินทร์ ภริยวิเชียร. หน้า 2.

²⁷ ปริญญาวัน ชมเสวก. (2550). *ค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีละเมิด*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 55.

²⁸ ศิริกุล สิริอรุณรุ่งโรจน์. (2554). *ปัญหาในการกำหนดค่าสินไหมทดแทน ศึกษากรณีค่าเสียหายทางจิตใจและค่าเสียหายเชิงลงโทษ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 49.

ค่าปรับตามกฎหมายเป็นลักษณะที่มีการบัญญัติค่าปรับแบบตายตัว (Fixed Rate Fine) อาจไม่ได้คำนึงถึงเงินเพื่อทำให้ค่าปรับที่แท้จริงเมื่อปรับด้วยเงินเพื่อ (Inflation-Adjusted Fines) มีค่าลดลงเมื่อเวลาผ่านไปหรือความล้ากันในระหว่างกฎหมายที่ออกต่างเวลากัน²⁹ ส่วนการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษจะพิจารณาจากความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับประกอบกับความร้ายแรงของการกระทำที่มีอาจคำนวณได้เป็นจำนวนเงิน และปัจจัยอื่น ๆ เช่น เจตนาเอาเปรียบผู้บริโภคโดยไม่เป็นธรรมหรือจงใจให้ผู้บริโภคได้รับความเสียหายหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หรือกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนต่อความรับผิดชอบในฐานะผู้มีอาชีพหรือธุรกิจเป็นที่ไว้วางใจของประชาชน

ทั้งนี้ คำอธิบายในทางเศรษฐศาสตร์ให้ความหมายค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) ดังนี้

ประการที่หนึ่ง เป็นการชดใช้ค่าเสียหายเพื่อการป้องปราม (Deterrence) ซึ่งเป็นการชดใช้ความเสียหายในตัว (Compensatory) รวมทั้งเป็นการชดเชยความเสียหายในกรณีที่ยังตรวจจับไม่ได้แน่ชัดด้วย (Undetected Torts) เช่น ความเสียหายที่เกิดแก่สิ่งแวดล้อมเป็นการลงโทษผู้กระทำให้ชดใช้ความเสียหายเพื่อปัจจุบันและเพื่อผลในอนาคตที่จะไม่มีผู้ใดเอาเยี่ยงอย่าง

ประการที่สอง เป็นไปเพื่อเป็นกลไกชดใช้ในความเสียหายที่ไม่อาจเยียวยาได้ตามกฎหมายปกติ เช่น ความเสียหายทางจิตใจหรือแก่ชื่อเสียงหรือแก่เรื่องอื่น ๆ ที่ไม่สามารถใช้ระบบกฎหมายปกติเยียวยา และทำให้คู่สัญญาไม่กล้าที่จะฝ่าฝืนสัญญา (Nonconsensual Violations of Rights)³⁰

อย่างไรก็ตาม ค่าเสียหายเชิงลงโทษจึงอาจมีความเหมาะสมในการไปใช้กับองค์กรทางธุรกิจซึ่งสร้างความเสียหายโดยคำนึงถึงแต่ผลกำไรของตนเองมากกว่าความปลอดภัยของผู้บริโภค เนื่องจากเพียงค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายละเมิดปกติหรือโทษทางอาญาไม่อาจทำให้องค์กรทางธุรกิจเหล่านั้นเข็ดหลาบ³¹ เช่นบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 11 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 42 ดังนั้น การกำหนดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษ อาจพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น³²

²⁹ อิศร์กฤต อุณหภูต. (2556). *ระบบค่าปรับทางอาญา*. กรุงเทพฯ: เชนไทย. หน้า 12 - 13.

³⁰ ชรรณินิตย์ สุมนต์กุล. (2558). *ค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages)*. หน้า 3. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://web.krisdika.go.th/pdfPage.jsp?type=act&actCode=253>. [2566, 14 มิถุนายน]

³¹ ศิริกฤต สิริอรุณรุ่งโรจน์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 28. หน้า ๙.

³² สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ. (2553). *การพัฒนากฎหมายว่าด้วยการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษมาใช้ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. หน้า 72.

- 1) ลักษณะของพฤติกรรม ขอบเขตและความร้ายแรงแห่งการกระทำตลอดจนพฤติกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องในการทำความผิดของจำเลย
- 2) ผลกระทบจากการกระทำของจำเลยต่อโจทก์และสังคม
- 3) ความสัมพันธ์ระหว่างโจทก์และจำเลย
- 4) ความเป็นไปได้จำเลยจะทำความผิดซ้ำหากไม่กำหนดค่าเสียหายเพื่อลงโทษ
- 5) สถานะทางการเงิน และฐานะทางสังคมของจำเลย
- 6) สถานการณ์อื่นและเหตุในการลดหย่อนผ่อนโทษ เช่น ประวิงการชำระหนี้

2.7 แนวคิดทางนิติเศรษฐศาสตร์

นิติเศรษฐศาสตร์เป็นสหวิชาประเภทหนึ่ง โดยการนำเศรษฐศาสตร์มาประกอบการวิเคราะห์กฎหมาย (Economic Analysis of Law) หรือที่นักวิชาการบางท่าน³³ เรียกว่า การศึกษากฎหมายในเชิงเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ เป็นรูปแบบการศึกษาประเด็นสำคัญทางกฎหมาย ทฤษฎีกฎหมาย การตีความกฎหมาย การออกแบบกฎหมาย การประเมินและผลกระทบของกฎหมายต่อพฤติกรรมของตัวแสดง (Actors) ที่เกี่ยวข้อง โดยแนวคิดพื้นฐานของการวิเคราะห์กฎหมายด้วยหลักเศรษฐศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่งคือ การมองว่าควรนำกฎหมายไปใช้เป็นเครื่องมือในการช่วยให้การจัดสรรทรัพยากรในสังคมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดสวัสดิการสังคมสูงสุดเน้นการสร้างแรงจูงใจให้คนในสังคมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่เกิดประโยชน์สูงสุด นิติเศรษฐศาสตร์จึงให้ความสำคัญกับมิติด้านประสิทธิภาพ (Efficiency) ว่ากฎหมายมีผลต่อความประพฤติของคนอย่างไร และเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมไปสู่สังคมอุดมคติหรือสังคมที่ควรจะเป็นได้ อีกทั้งเป็นหลักวิชาว่าด้วยการนำหลักพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์มาอธิบายเข้ากับนิติศาสตร์ โดยมีเป้าหมายเพื่อการป้องปรามไม่ให้เกิดการกระทำที่ผิดกฎหมาย โดยนำแนวคิดเรื่องการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในเชิงการลงโทษ (Punitive Damages) มาใช้บังคับเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหาย

การนำหลักเศรษฐศาสตร์มาใช้วิเคราะห์กฎหมายมีพัฒนาการก่อนหน้าทศวรรษที่ 1960 ในสาขากฎหมายเศรษฐกิจและธุรกิจซึ่งมีความเกี่ยวพันโดยตรงกับวิชาเศรษฐศาสตร์ เช่น กฎหมายป้องกันการผูกขาดหรือกฎหมายการแข่งขัน (Competition Law) กฎหมายบริษัท (Corporate Law) กฎหมายภาษี (Tax Law) กฎหมายสิทธิบัตร (Patent Law) และกฎหมายสัญญา (Contract Law) ต่อมาในช่วงทศวรรษที่ 1960 มีการนำหลักเศรษฐศาสตร์ไปใช้กับกฎหมายที่ไม่ใช่กฎหมาย

³³ ปกป้อง จันวิทย์. (2554). *การวิเคราะห์กฎหมายด้วยหลักเศรษฐศาสตร์: แนวคิดและวรรณกรรมปริทัศน์: รายงานฉบับสมบูรณ์ เล่มที่ 2*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย. หน้า 1-2.

เศรษฐกิจโดยตรง เช่น กฎหมายละเมิดและกฎหมายอาญา (Criminal Law) กฎหมายปกครอง (Administrative Law) แม้กระทั่งกฎหมายรัฐธรรมนูญ (Constitution) จึงนับเป็นความก้าวหน้าของการนำหลักเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการวิเคราะห์กฎหมายและเป็นรากฐานในการพัฒนาองค์ความรู้ควบคู่กันต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

นักเศรษฐศาสตร์เห็นว่า กฎหมายจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างแรงจูงใจให้บุคคลที่มีเหตุมีผลเลือกที่จะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติในเรื่องต่างๆ ทำให้สังคมได้รับประโยชน์สูงสุดได้ เช่น กฎหมายละเมิด (Tort Law) ที่กำหนดให้ผู้ทำละเมิดต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายสามารถสร้างแรงจูงใจให้บุคคลที่มีเหตุมีผลใช้ความระมัดระวังหรือไม่กระทำการที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นได้ ในทางเศรษฐศาสตร์จึงเชื่อว่าค่าใช้จ่ายมีผลต่อพฤติกรรมของผู้ประกอบการหรือผู้ที่กระทำกิจกรรมตามที่ได้วิเคราะห์ข้อดีและข้อเสียหรือต้นทุนกำไร (Cost-Benefit Analysis) ว่าหากคนได้กระทำละเมิดหรือกระทำการอันฝ่าฝืนต่อกฎหมายและก่อให้เกิดความเสียหาย จะนำไปสู่ภาระความรับผิดชอบต่อค่าเสียหายที่มีมูลค่าสูงนั้น ย่อมจะส่งผลให้ผู้ประกอบการเกิดการใช้จ่ายเหตุผลคำนวณต้นทุนกำไร และใช้ความระมัดระวังในการประกอบกิจการมากยิ่งขึ้นหรือเป็นการยับยั้งผู้ที่กำลังจะกระทำละเมิดได้ ประกอบกับในการวิเคราะห์กฎหมายด้วยหลักเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายเชิงชดเชยในระดับที่เหมาะสม หรือค่าเสียหายที่เหมาะสมที่สุด (Optimal Damages) ยังจะช่วยทำให้เกิดการป้องปรามการกระทำละเมิด³⁴ หรือการกระทำผิดกฎหมายได้ในระดับที่เหมาะสมที่สุด อีกทั้งยังช่วยให้การพิจารณาค่าเสียหายในคดีละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีแนวทางที่ชัดเจนยิ่งขึ้นและเกิดความเป็นธรรมในการใช้กฎหมาย

ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามแนวคิดด้านนิติเศรษฐศาสตร์ ค่าเสียหายที่เหมาะสมที่สุด (Optimal Damage) ที่ควรกำหนดให้ผู้เสียหายควรเท่ากับมูลค่าความเสียหายจริง (Harm) ที่เกิดขึ้น หมายความว่า ค่าเสียหายจะต้องไม่น้อยกว่าความเสียหายจริงและไม่มากกว่าความเสียหายจริง เนื่องจากการกำหนดค่าเสียหายให้เท่ากับมูลค่าความเสียหายจริงจะช่วยให้เกิดการป้องปรามการกระทำละเมิดที่เหมาะสมที่สุด โดยช่วยให้ระดับการกระทำที่เสี่ยงได้ง่าย (Level of Risky Activity) และระดับระมัดระวังไว้ก่อน (Level of Precautions) อยู่ในระดับที่เหมาะสมที่สุดทั้งคู่และไม่ทำให้เกิดการป้องปรามที่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมทั้งคู่³⁵ ทั้งนี้ การกำหนดให้ผู้กระทำละเมิดต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหาย เมื่อผู้ทำละเมิดจึงต้องแบกรับต้นทุนจากความเสียหายที่ตนก่อขึ้น (Cost Internalization) ก็จะมีแรงจูงใจที่จะ

³⁴ สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ และคณะ. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 32. หน้า 72.

³⁵ จิระวัฒน์ ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ และคณะ. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 4. หน้า 73.

ใช้ความระมัดระวังในระดับที่เหมาะสม (Optimal Level of Care) แต่การสร้างแรงจูงใจดังกล่าวจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สามารถกำหนดค่าเสียหายที่สามารถชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์หรือไม่³⁶ อนึ่ง การกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นการรวบรวมต้นทุนทั้งหมดที่เกิดขึ้นมาไว้ที่การกระทำซึ่งผู้กระทำละเมิดต้องชำระค่าเสียหายในจำนวนที่ถูกต้องทางสังคม (Socially Compensable Amount) อันหมายถึงจำนวนเงินที่เท่ากับความสูญเสียที่เกิดขึ้นทั้งหมดไม่ว่าต่อผู้เสียหายในคดีหรือต่อสังคม อย่างไรก็ตาม การกำหนดค่าเสียหายที่มากกว่าค่าเสียหายที่แท้จริงให้กับผู้เสียหายที่ฟ้องคดี จะเป็นการป้องปรามการละเมิดที่ผู้กระทำไม่ได้ใส่ใจต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้น³⁷

2.8 หลักการพื้นฐานความผิดฐานค้ามนุษย์

การค้ามนุษย์เป็นอาชญากรรมและละเมิดสิทธิมนุษยชนพื้นฐานอย่างร้ายแรง โดยมนุษย์แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากมนุษย์ด้วยกันเอง ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งร่างกายและจิตใจแก่ผู้เสียหาย ที่ต้องได้รับความทุกข์ยากลำบาก บางครั้งก่อให้เกิดความเสียหายจนถึงแก่ความตาย หลายนครณีสถิติทศวรรษ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และยังส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางสังคมของประเทศ

2.8.1 แนวคิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์

การค้ามนุษย์ (Human Trafficking) ความหมายทั่วไปหมายถึง การซื้อขายมนุษย์เสมือนเป็นสินค้า (สัตว์หรือสิ่งของ) เพื่อให้ผู้ซื้อแสวงหาประโยชน์จากเหยื่อในรูปแบบต่างๆ เช่น การบังคับใช้แรงงาน การบริการทางเพศ การขอทาน การซื้อขายอวัยวะมนุษย์หรือเนื้อเยื่อ (Tissue) ของมนุษย์ ในบางกรณีรวมถึงการจัดการเจ้าสาวเพื่อบังคับให้แต่งงาน โดยให้เงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่นแก่ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลบุคคลนั้น รวมทั้งการกระทำเพื่อจ้างหรือรับจ้างตั้งครรถ์ด้วย และการค้ามนุษย์อาจเกิดขึ้นได้ทั้งภายในประเทศหรือในลักษณะข้ามชาติในรูปแบบองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ประเทศไทยมีสถานะเป็นทั้งประเทศต้นทาง ปลายทาง และทางผ่านสำหรับขบวนการค้ามนุษย์

แม้ในอดีตการค้ามนุษย์ไม่ถือว่าเป็นอาชญากรรม จึงมีการเอาคนลงเป็นทาสและค้าทาสกันอย่างแพร่หลายและเป็นเรื่องถูกกฎหมายทั่วโลก การได้มาซึ่งทาสมักมาจากการเป็นเชลย

³⁶ จิระวัฒน์ ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ และคณะ. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 4. หน้า 2-1.

³⁷ พิรพงศ์ จงไพศาลสกุล. (2565). เพดานขึ้นสูงในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ. *วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์*. 11(3). หน้า 14.

สงคราม การลักพาตัว ถูกล่าตัว หรือถูกซื้อหรือขาย ซึ่งสถานะทางกฎหมายของทาสนั้นถูกระบุว่าเป็นทรัพย์สินอันจะต้องอยู่ภายใต้การครอบครองของบุคคลอื่นเสมอ อย่างไรก็ตามเมื่อสังคมมนุษย์มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นจึงเริ่มให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชน (Human Right) และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นำมาสู่การยกเลิกทาส ต่อมาองค์การสหประชาชาติ โดยยูเนสโก (UNESCO) ได้ประกาศให้วันที่ 23 สิงหาคมของทุกปี เป็นวันเลิกทาสสากล เพื่อระลึกถึงการลุกฮือขึ้นต่อสู้ของทาสบนเกาะเซนต์โดมินิก (เซนต์) ในช่วงของวันที่ 22-23 สิงหาคม ค.ศ. 1791 ประเทศไทยได้เลิกทาสในรัชการที่ 5 โดยออกพระราชบัญญัติเลิกทาส ร.ศ.124 (พ.ศ. 2448) หรือในปี ค.ศ. 1905³⁸

ประเทศไทยได้ลงนามรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration Right - UDHR) ซึ่งถือเป็นเอกสารที่วางรากฐานหลักเกณฑ์การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนสากล และประเทศไทยยังได้เข้าเป็นภาคีสันติสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนซึ่งสหประชาชาติถือเป็นสนธิสัญญาหลักหลายฉบับ เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Right - ICCPR) ซึ่งตาม ข้อ 8 กำหนดไว้ชัดเจน (1) ว่า บุคคลจะถูกเอาตัวลงเป็นทาสมิได้ การเอาคนลงเป็นทาสและการค้าทาสทุกรูปแบบจะต้องถูกห้าม และ (2) ว่า บุคคลจะถูกบังคับให้ตกอยู่ในภาวะเยี่ยงทาสมิได้ และ (3) (A) ว่า บุคคลจะถูกเกณฑ์แรงงานหรือบังคับใช้แรงงานมิได้ โดยประเทศไทยก็มีกฎหมายกำหนดความคิดเกี่ยวกับการเอาคนลงเป็นทาสแล้วตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 312 อันเป็นการรับรองคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน

สถานการณ์การค้ามนุษย์ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 มีความรุนแรงเป็นอย่างมาก นายทุนในภาคอุตสาหกรรม ภาคการเกษตร การประมง ต้องการแรงงานเป็นจำนวนมาก จึงเกิดการจ้างแรงงานข้ามชาติ เป็นเหตุให้กลุ่มคนบางกลุ่มหาช่องทางแสวงหาประโยชน์จากกลุ่มแรงงานข้ามชาติดังกล่าว แรงงานที่มีความเปราะบาง แรงงานซึ่งอยู่ในภาวะอ่อนด้อยทางร่างกาย จิตใจ การศึกษาหรือทางอื่น โดยการหลอกลวงให้มาทำงานหรือบังคับใช้แรงงาน ให้ค้าประเวณี การแสวงหาประโยชน์ทางเพศในรูปแบบอื่น การเอาคนลงเป็นทาสหรือให้มีฐานะคล้ายทาสนำมาเป็นขอทาน นำมาผลิตหรือเผยแพร่วัตถุหรือสื่อลามก ตัดอวัยวะเพื่อการค้า ซึ่งมีการใช้ความรุนแรง ข่มขู่ ใช้กำลังบังคับ ลักพาตัว น้อฉล หลอกลวง ใช้อำนาจบีบบังคับ หรือกดขี่ข่มเหงด้วย ซึ่งเมื่อพิจารณาจะเห็นว่ารูปแบบพฤติกรรมเหล่านี้ไม่ต่างจากการเอาคนลงเป็นทาสในสมัยก่อน

³⁸ คณะทำงานจัดทำคู่มือสำหรับทนายความ. (2561). *คู่มือสำหรับทนายความ เรื่อง การให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์*. หน้า 1.

ที่ได้ถูกยกเลิกไป เพียงแต่มีรูปแบบหรือขั้นตอนการทำให้มนุษย์ลงเป็นทาสที่ซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้น จึงเรียกพฤติการณ์การกระทำนี้ว่าทาสสมัยใหม่ (Modern Slavery)³⁹

ในปี ค.ศ. 2012 จากข้อมูลที่มีการรวบรวมพบว่า มีแรงงานประมาณ 21 ล้านคนตกเป็นเหยื่อในลักษณะทาสยุคใหม่ ในจำนวนนั้นมี 14.2 ล้านคน หรือ 68% ถูกขูดรีดในด้านแรงงาน และอีก 4.5 ล้านคนหรือ 22% เป็นเหยื่อของการค้ากาม ในปี ค.ศ. 2016 มีผู้ตกอยู่ในสถานะแรงงานทาส 40 ล้านคน ราคาขายผู้ตกอยู่ในสถานะแรงงานทาสต่อคนอยู่ที่ 90 เหรียญสหรัฐ⁴⁰

2.8.2 การกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ในประเทศไทย

การค้ามนุษย์บางลักษณะเริ่มมาจากการเอาคนลงเป็นทาส การนำเด็กหรือบุคคลค้าประเวณีและเข้าหรือออกราชอาณาจักรเพื่อการค้าประเวณี หรือมีการจำหน่ายสตรีและเด็กหญิงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ประเทศไทยได้ยกเลิกระบบทาส โดยมีกฎหมายห้ามเอาคนลงเป็นทาสตั้งแต่ปี พ.ศ. 2448⁴¹ ต่อมามีการตราพระราชบัญญัติการค้าหญิงและเด็กหญิง พ.ศ. 2471 แต่ยังไม่ครอบคลุมถึงการกระทำต่อผู้ชายหรือเด็กชาย รวมถึงรูปแบบของการค้ามนุษย์ลักษณะอื่น ๆ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2503 ขึ้น อย่างไรก็ตามรูปแบบการค้าประเวณีในประเทศไทยได้มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น จึงมีการตราพระราชบัญญัติมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. 2540 ขึ้น แต่ก็ยังไม่ครอบคลุมการแสวงหาประโยชน์จากการค้ามนุษย์ในรูปแบบอื่นซึ่งเปลี่ยนแปลงไป ตามบริบทของสังคม เช่น การผลิตหรือเผยแพร่วัตถุหรือสื่อลามก การแสวงหาประโยชน์ทางเพศในรูปแบบอื่น การเอาคนลงเป็นทาสหรือให้มีฐานะคล้ายทาส การนำคนมาขอตาน การตัดอวัยวะเพื่อการค้า และการบังคับใช้แรงงานหรือบริการที่มีปริมาณมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

เนื่องจากประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ ที่สนับสนุนและเห็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่สิทธิมนุษยชนควรได้รับการคุ้มครอง ซึ่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 4 กำหนดว่า บุคคลใด ๆ จะถูกยึดเป็นทาส หรือต้องการความจำยอมไม่ได้ ความเป็นทาสและการค้าทาส เป็นข้อห้ามทุกรูปแบบ⁴² อีกทั้งประเทศไทยได้ปฏิบัติตามภาคีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (ICCPR) ภาค 3 ว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิ ข้อ 6-27 และข้อ 8 ซึ่งกำหนดว่า ห้ามมิให้นำบุคคลใดมา

³⁹ อมรรรัตน์ สุนทร. (2562). *ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับความผิดฐานค้ามนุษย์ การเอาคนลงเป็นทาส และการบังคับใช้แรงงาน*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 9.

⁴⁰ คณะทำงานจัดทำคู่มือสำหรับทนายความ. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 38. หน้า 2.

⁴¹ กุลพล พลวัน. (2547). *สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม. หน้า 330.

⁴² สำนักงานอัยการสูงสุด. (2554). *คู่มือสิทธิมนุษยชนศึกษา (สำหรับพนักงานอัยการเล่ม 1)*. หน้า 48.

เป็นทาส รวมทั้งห้ามการซื้อขายทาส⁴³ และประเทศไทยได้ให้สัตยาบันในอนุสัญญาระหว่างประเทศหลายฉบับที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์และเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร เช่น อนุสัญญาว่าด้วยการปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก ค.ศ. 1921 อนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ค.ศ. 2000 และพิธีสารของสหประชาชาติเพื่อป้องกันปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์ในสตรีและเด็กด้วย ทั้งนี้ เพื่ออนุวัติการเป็นกฎหมายให้มีความครอบคลุมถึงลักษณะของการกระทำ ความผิด และเพื่อประสานความร่วมมือ แลกเปลี่ยนความรู้เชิงเทคนิค ตลอดจนปรับแก้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ให้เป็นปัจจุบันมากขึ้น จึงมีการตราพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 ขึ้น⁴⁴ และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งสุดท้ายในปี พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับในปัจจุบัน คือพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 พ.ศ. 2562 กำหนดความผิดฐานค้ามนุษย์ในมาตรา 6 และความผิดฐานบังคับใช้แรงงานตามมาตรา 6/1 รวมทั้งมีการปรับปรุงมาตรการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายในคดีค้ามนุษย์ให้เหมาะสม (Victims Protection) และให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายและการดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนให้ผู้เสียหายด้วย

⁴³ สำนักงานอัยการสูงสุด. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 42. หน้า 96.

⁴⁴ อมรรรัตน์ สุนทร. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 39. หน้า 16.